

Polonya Tatarlarında Kişi Adları

Given Names in Polish Tatars

Hilal Oytun Altun*

Özet

Polonya Tatar topluluğu, bugün ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan 1828 kişilik bir etnik azınlıktır. Polonya Tatarlarının ataları on dördüncü yüzyılın sonunda Litvanya Büyük Dükalığı topraklarında yaşamaya başlamış Altın Orda ve Kırım'dan göçmüş Tatar topluluklarıdır. Polonya Tatar topluluğu ana dilini kaybetmiştir ancak İslam dinine bağlılığını sürdürmektedir. Tatarlar çocuklarına Müslüman, Tatar, Hıristiyan, Slav veya Litvanya kültürü gibi farklı kaynaklardan isimler vermektedirler. 20-30 yıl öncesine kadar Tatarlar arasında Tatar-Müslüman adları bugüne kıyasla daha yaygındı.

Anahtar kelimeler: Polonya Tatarları, Kişi adları, Slav kökenli adlar, Müslüman adları.

Abstract

Tatar community in Poland today is an ethnic minority of 1828 people who lived in the northeast of the country. Polish Tatars lived on the territory of the Grand Duchy of Lithuania since the end of the fourteenth century. Their ancestors were immigrants or refugees from the Golden Horde and Crimea. Tatar community in Poland lost knowledge of their mother tongue, but remained faithful to the Islam religion. Tatars give names to their children from different sources, like Islam, Tatar, Christian, Slavic or Lithuanian culture. Tatar-Muslim names were more popular among Tatars a few decades ago than today.

Keywords: Polish Tatars, Given names, Slavic names, Muslim names.

Ataları 14. yüzyılda Altın Orda ve Kırım'dan gelerek Büyük Litvanya Dükalığı topraklarına göç etmiş olan bugünün Polonya Tatarları dillerini tamamen kaybetmiş

* Dr. Hilal Oytun ALTUN, UJ, Zakład Turkologii, Kraków.
hilal_oytun.altun@uj.edu.pl

ancak İslam dinine bağlılıklarını sürdüren bir azınlık halinde yaşamaktadırlar. Kanuni sultan Süleyman'a 16. yüzyılda sunulan vekayinamede kendilerinden bahsedilirken kullanılan isim “Tatar-ı Lex”tir (Muchliński 1858). Yerleşmiş oldukları topraklar tarih boyunca Litvanya ve Polonya arasındaki mücadeleler sebebiyle sınır çizgisinin bir öbür yanında bir bu tarafında kaldığından, bazen Litvanya Tatarları, bazen Polonya Tatarları, bazen de Polonya-Litvanya Tatarları olarak anıldılar (Tyszkiewicz 1989).

2002 yılında Polonya'da yapılan nüfus sayımında sadece 447 Polonya vatandaşı kendini “Tatar kökenli” olarak kaydettirmiştir. Birden fazla etnik köken belirtme imkânı verilen 2011 sayımında ise kökenini Tatar olarak belirtenlerin sayısı 1828 olarak kaydedilmiştir.¹ Tatarlar yoğun olarak Polonya'nın kuzeybatısında Litvanya'yla sınır eyaleti olan Podlaskie'nin Białystok, Sokółka, Malawicze, Bohoniki, Bobrowniki, Krynki, Białogorce, Górka, Kruszniany, Nietupa, Żylicze, Ciumicze, Leszczany, Supraśl'de yaşamaktadırlar. Polonya Tatarları, birlikte yaşadıkları Hristiyan topluma çok başarılı bir şekilde entegre olmuş bir Müslüman toplumu olarak tanımlanmakla birlikte nüfusu 1000'lere düşen bir toplumun kültürünün yeni nesillere taşınma şansı azalmış ve suni yardıma ihtiyaç duyacak noktalara gelmiştir. Yani entegrasyon terimi bu halkın durumunu açıklamak için fazla iyimser bir tanım olarak kabul edilebilir. Tatarca Polonya Tatarları arasında artık kullanılmamaktadır. Tatar kültürünü koruma ve yaşatma amacıyla bir araya gelen Tatarların kurduğu Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej² (Polonya Tatarları Derneği) Tatar kültürüyle ilgili etkinliklerin yanı sıra Tatarca kursları düzenlemekte, Tatar kültürü hakkında Lehçe dergi yayınlamaktadır.

Günümüz Polonya Tatarlarının isim verme alışkanlıkları ile ilgili olarak bilgisine başvurduğumuz Polonyalı Tatar şair Leszek Musa Czachorowski şu bilgileri vermektedir:

Tatarlar çocuklarına Müslüman, Tatar, Hristiyan, Slav, Litvanya gibi farklı kaynaklardan isimler vermektedirler, isim tercihlerinde herhangi bir kısıtlama hissetmemektedirler. Polonya'da yaygın olan isimler genellikle Tatarların da isimlerine benzeterek tercih ettiği isimler oluyor. Örneğin resmi belgedeki “Maciej [Maçey]” ismi çocuğun kulağına ezanla okunan “Musa” ismi yerine; veya resmi belgedeki “Jan [Yan]”

1 Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce (Polonya'daki ulusal ve etnik azınlıkların özellikleri) <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#tatarzy>

2 Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej (Polonya Tatarları Derneği) web sayfası: <http://www.ztrp.pl/>

ismi ezanla çocuğun kulağına okunan“Jachja [Yahya]” ismi yerine; aynı şekilde “Aleksander” - “Ali”, “Tomasz [Tomaş]”- “Tamerlan”, “Artur” - “Ahmed”, “Józef [Yuzef]”- “Jusuf [Yusuf]”, “Stefan” - “Mustafa” yerine verilmektedir. Bazı aileler ise sadece Müslüman-Tatar adı vermektedir: *Selim, Emir, Omar, Dżemil [Djemil], Raszyd [Raşıd], Aladyn [Aladın]*. Tatar kültürüyle ilgisiz isimler de çocuklara verilmektedir: *Emil, Grzegorz [Gjegoj], Szymon [Şimon], Jerzy [Yeji], Olgierd*, vb. Kız çocuklarına da Leh adları Müslüman-Tatar adlarına benzetilerek verilmektedir. Örneğin: “Anna” - “Chanifa [Hanifa]”, “Halina” - “Halima”, “Izabela” - “Melika”, “Zofia” - “Sofiija”. Lehçe kız isimlerinden *Emilia, Felicja, Rozalia, Róża [Ruja]* gibi popüler Lehçe isimler de Tatarlar arasında yaygındır. Daha yaşlı nesillerde ise Müslüman-Tatar isimleri daha yaygındır: *Lejla [Leyla], Fatma, Ajsza [Ayşa], Zulejka [Zuleyka], Dżemila [Djemila], Dżenneta [Djenneta], Mierjema [Mieryema]*, vb.

Polonyalı Müslüman Tatarlar yeni doğmuş çocuklarının kulağına ezan okuyarak isim vermektedirler. Bu ezanla verilen isimler cami imamınca “Mescit” defterine kaydedilmektedir. Son zamanlarda ise kulağına ezan okunan çocuklar ayrıca bir de Katolik kilisede vaftiz edilmektedir. Ancak bu vaftiz töreni Tatarlara göre dini bir nitelik taşımamaktadır; “her ihtimale karşı (kötü şanstın korunmak amacıyla)” tercih edilmektedir.

Polonya Tatarları çocuklarına isim verirken çeşitli kaynakları kullanmaktadırlar. Polonya'da moda ve yaygın olan isimlerin yanında kutsal kitaplardan isimler, aile büyüklerinin isimleri de çocuklara verilebilmektedir. Kur'an'dan alınan isimler arasında “Adam”, “Dawid”, “Daniel”, “Jan” ve kadın adlarından “Maria”, vb. bulunmaktadır. Son 20-30 yıla kadar Tatarlar arasında Müslüman adları şimdikinden daha yaygındır.

Polonya Tatarlarının isimleri ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bunlardan en geniş kapsamlısı tarihi kayıtlarda yer alan Polonya Tatar kişi adlarını inceleyen Dajewicz 2012'dir. Biz burada bu kaynaklardan derlediğimiz isimleri varyantları aynı isim altına yerleştirerek listeledik. Ayrıca bu listede bulunmayan modern Leh toplumunda popüler isimlerin de Polonya Tatarlarınca çocuklarına verildiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Erkeklere verilen adlar:

Abaz < Abbas

Abda < Abd-, Abdysz, Abdyszko, Abul, Abunia, Abusz, Abdyszel, Abdyszko

Abduła, Obduła, Obdula, Abduł, Abyduła
Abdyrachman, Adrachman, Obderchman, Odrachman
Abekin, Abbekier
Abraham, Abraim, Abram, Abraham, Awraam, Hebraim, Ibrahim, Ibra, İbraaim,
İbram, Ibrahom, Obrahim
Abrasz
Achmeć, Achmed, Achmet, Ochmet, Acmat, Achmiet, Achmieć, Achuk,
Ochmeć, Ochmet, Wachmiet
Adam
Adar, Ajdar, Ojdar
Adas, Adysz
Adian, Adko, Adnaczyk, Odnaczuk
Ainiszko
Ajniuk
Ajsa, Ajsia
Ajsup
Ajziuk
Akhib
Akiel
Aksuba, Aksuwa
Alasko
Alej < Ali, Alejko, Alichno, Alikhiecz, Alhimberdej, Alij, Aliszej, Olej, Olij,
Oliszko, Oleś, Olisko, Alejman Lejman?, Alikiecz
Aleksander
Ałaberdziej
Ałym
Amuchamed
Andisz
Andrej
Anibek
Aram
Araz

Arkoza
Asaj
Asan <Hasan, Asanczyk, Osan, Chasko, Chaszko, Chasień, Chaseń, Chasien,
Chasiej, Asien, Assan, Hasien
Asatynhan
Asberdiej
Asejit
Asman
Ataman
Azayth (Asajt)
Azedin
Azekiej
Azim
Azka
Bachtyjar, Bachty, Bachtyrz, Baktysz
Bajram, Bajran, Bajrasz, Bajrysz, Bajczyk, Bojaram, Bojrasz, Bojtysz
Bajramkody
Bałdysz
Bałsula
Balzar, Balzuk
Bańko
Baran, Baranok, Barasz
Bardybok
Bas
Bazar, Bazor
Bazun
Behder (Behter)
Bejra
Belek
Benedykt
Bielasz, Bielak
Bilal

Biejm
Bohdan, Bogdan, Budan, Bohdasz, Bohusz, Bogusz
Bojnasz
Bolat, Bolatko, Bułat
Bolisz, Böldysz
Borzdiło
Buduk
Bułat
Bułhak
Buschma
Buzun
Cerewacz
Chadek
Chadet, Chajdet
Chalej
Chalek
Chalembek, Chalimbek, Chalibek
Chalen
Chalim
Chamieć
Chanifiej, Chanisiej
Chaszum
Chaszajdar
Chazbi, Chazbiej, Chazbien
Choder
Chojsza
Churomsza, Chursa,
Chusein, Chusieman, Husien, Husajn, Usjen, Usiein, Usiejk
Cienieszko
Czamlet
Czaraczyk
Czepka

Czerecza, Czerejcza
Czernicz, Czerwicz, Czerwicza, Czerewije, Czeruwca
Czontaj,
Czortan
Cymbał, Czymbaj
Czyjesz
Czyngis
Czyrowysz
Daniel, Daniusz, Danko
Danisław
Dantaj
Dawid
Dawlen
Dawlet, Dowładź, Dowleć, Dowlec, Dawleć, Dawlesz
Dczowberdy
Dymit
Dyrmis
Dzianaj, Dzianej, Dzianko, Dzianus
Dziawhodź
Dziekierz
Dzieszuk
Elias, Eliasz, Heliasz, Ilia, Ilias
Eliakszy
Erza
Forman
Fuczaberdi
Furs, Fursz
Gambier
Habdisz, Habdysz, Habtisz
Haczko
Hadisz
Halej

Halil
Hanusz
Haremza
Hauza
Hobdula
Horasz
Horda
Hriszko
Hryn
Hurasz
Hurem
Ihnat
Imbrasz
Isak, Icchak, Ischak, Izaak, Izuk
Islam
Ismail, Osmail, Smail, Samuel, Smolski
Isup, Isupko, Jusup, Jusupa, Juzup, Jozef, Józef, Josup, Josuf
Iwan, Iwanko, Iwaszko
Izrael
Jachim
Jachja [Achuk (*Jahcuk)], Jacha
Jader
Jajsa
Jajut
Jakim
Jakub
Jalej
Jan, Janko, Jasko, Jaško
Janczur, Janczura
Jandawleć
Jansuba
Janusz, Janus, Janysz

Jarosz
Jasyna
Jarosz
Jawłum
Jeljacz
Jenczuba
Jensadyk
Jensiejć
Jesień
Juchno
Junus
Kacz
Kadar
Kadysz
Kalina
Kansuba
Kansym
Kantymir
Karacz
Kardczaw
Kardasz
Karzawa
Karzyw
Kaszajdar
Kasym, Kasim, Kosym
Katareza
Kazim
Kazimierz
Kazuk
Kel Dawlet, Kieldawlet
Kic, Kicko,
Kidysz

Kiejdeczar
Kielim
Kierim
Kildjar, Kildysz, Kildzysz, Kiłdysz, Kioldysz, Kioldysz, Kioldar,
Koczuk
Kodża, Kodzius
Komberdziej
Koracz
Korsak, Kozak,
Kosar (Cosar)
Krzysztof
Kuberdy
Kucko
Kudaj, Kudajczyk, Kudajdalk?, Kudasz
Kulczora, Kulzaman, Kulziman, Kułziman, Kułzyman, Kurzoman
Kurasz
Kurman, Kurmanczyk, Kurmasz, Kurmiasz
Kurzaw
Lechim Mirdy, Lechimberdziej, Lehimberdziej
Lecko
Lehisz, Lehusz, Lehuszko, Lichusz, Lichusko, Lichacz
Lewko
Lewsz
Machmeć, Machmieć, Machmet, Mahmet, Mahusz
Maciej, Macko, Maczko
Macula
Mahresz
Majko
Małysz
Mamaj
Mamlecz
Mamut

Mandyn
Mankoża
Martin, Marcin
Maś, Maśko
Matej, Matyjas
Mela, Melach, Melech
Menhir
Meret, Mieret, Merethodza
Michał
Michno
Miczko
Mikołaj
Milasz, Miłosz, Miłusz
Milko, Miłkeman, Milkoman, Miłkuman, Mułkuman, Mułkiman
Milkyl
Mińko
Mirza, Murza
Mis, Misko, Miśko, Miszko, Misuk, Misiuk
Mochut
Monkhodź
Mucha, Muchuć
Muchar
Mucharem
Muchladzin
Muntsjar
Murat
Murtaza, Murtoza, Murtuza, Mortoza, Mortuza, Mortaza
Musa, Musia, Musko, Muśko, Mośko
Mustafa, Mostufa, Mustopa, Mustupa, Mustuchwa, Stefan
Mut
Nokojcza
Nurdawlet

Nurko
Nurschajt
Nurum
Obaz, Opaz
Objudusz
Obdziuk
Obuszko
Odnacz
Ofiendej, Ofendziej
Oksuba
Olechno, Olichno
Onis
Oraz, Orarz, Wraz, Wrus
Ordasz
Osman
Pasza
Patysz
Pietr
Pricz
Radkon
Radliński
Ramadan, Romadan, Romodan
Reczyp, Redżyp, Radzip, Raczip
Remisław
Roman, Romuk
Russulan
Rydwan, Rydzwan, Ryzwan
Sabar, Safar, Sapar
Sachno
Sadzin
Safian
Sahajdak

Sanczuk
Sarafin
Sarej
Sejfedin
Sejman
Sejpuk
Sejt, Sejtel
Sejbutał
Sejman
Selim, Sielim, Selimam, Selimbek, Sielemsza, Sielimsza, Sielimon
Semen, Siemion, Siemko, Sieńko, Siendziuk
Siapan
Siedczał
Siejć
Siejpuk
Sienko
Siłuman, Silwan
Silwestr
Siła
Simon, Symon, Szyman, Szymon, Szymko
Siunczok, Siunczuk, Siundziuk, Sunczuk
Smehili, Smeli
Sobol
Sołtan, Sołtykan
Sondzak
Szczaza
Stefan
Stanko, Stańko
Subko
Sulejman, Sulima, Suliman, Salamon, Solimon, Soliman, Solomon
Syt
Szaban, Szaban, Szabaj

Szach (Mancyr) –Szachmancer
Szachdowlet, Szawdawlej, Szachdawleć
Szachisłam
Szachman
Szamarden, Szemerden
Szafir
Szahin, Szachun, Szahun
Szajbutan, Szejbutał, Szejbutan
Szaifiej
Szczasnyj, Szansnyj, Szczęsny
Szejch Siejslam, Szejszlam, Szejszlan
Szejbak
Szermeć
Szybejtam
Tahir
Tahyrbedź
Taktamysz, Toktamysz, Tochtamysz, Tochta, Tachta, Tafta, Tochtasz, Taktasz,
Taktusz, Taktaża, Takusz
Tamerlan
Tan
Tanberdziej,
Tandyberdy, Tandybardy, Tiandyberdiej
Tianryberdej
Tansar
Tanysz
Taras
Tawuczyk
Temruk
Tewesz
Tiemier
Tienieszko
Timon

Tobuzak
Tochman
Toftan
Tomasz, Tumas
Tomulis
Totum, Totusz
Towrak
Towysz
Tula, Tuła, Tulat, Tułat, Tulatim
Tydyk
Tynibek
Tywosz
Ujendowlet
Uriasz
Warłam
Was, Wasko
Waziula
Wierzbiczki
Włas
Wojko, Wojna, Wojno, Wojnasz, Wojnosza
Worozhocza
Wtiecha (Uciecha)
Zadym
Zańko
Zekieria, Zachariasz, Ziekiera, Zachar
Żołysz
Żorłuha
Żuk

Kadımlara verilen adlar

Ajsza, Ejsza
Aleksandrowa

Alszka
Anna
Arazbieja
Bazarka
Bohdana, Bohdanna
Chabina
Chadzia
Chalima, Chalina, Helima, Alima
Chana, Channa
Chasia, Hasia
Elżbieta
Ewa, Chawa
Fatyma, Fatma, Chatma
Gula
Hanula
Helena, Helenia
Jachutia
Jadwiga
Jasia, Jasza
Janucha
Johanna
Marianna, Marja, Maryanna, Marina, Masia
Muśka
Oraska, Orazka, Orazbieja
Pacia
Polonija
Rabicza
Rahmietia
Ranisza
Rasia
Regina
Reina

Roza, Roża, Rozalia
Sara
Szahuta
Szawka
Szczęsna
Szichzada
Taktabija, Tochtabieja
Umna
Zela, Ziela, Zelicha
Zienia, Żanna
Zofia, Zosia
Zorka

Polonya Tatar Soyadları

Leh soyadlarını inceleyen kaynaklarda Tatar soyadları ve Tatarca kökenli soyadları olarak belirtilmiş soyadları şöyledir: (Bystroń 1993, 201-202; Dacewicz 2012)

Kişi adlarından yapılan soyadları:

Aba- > Abanowicz, Abuniewicz, Abakanowicz

Abaszachahmad > Abaszachmeciewicz, Abaszachmetowicz

Abbas > Abazowicz

Abd- > Abdzicz, Abdziewicz

Abdysz (<Abd-) > Abdyszewicz

Abdułlah > Abdulewicz, Obdulewicz, Abdulicz, Abdylicz, Abdulina

Abdziul > Abdziulewicz, Abdulewicz

Abraham > Abramowicz, Abrahamowicz

Abraham > Abrahamowa, Abrahamowicz, Abrahamowiczowa, Abraimowicz

Achmet > Achmatowicz, Achmeciewicz, Achmetowicz, Achmetowicz

Ali > Alejewicz, Aliński, Albijewicz, Alibej

Arsłan > Arsłanowicz

Bogadar > Bohatyrewicz, Baturzycki

Halim > Halimowicz, Chalimowicz

Hasan > Assanczuk, Hassaniewicz, Assanowicz

Ismail > Smolski, Smolskiewicz
Izmail > Izmailowicz
Chailach > Ajlasiewicz
Bajrasz > Bajraszewski
Mustafa > Musztaficz, Muzstaffa
Osman > Osmanowicz, Osmanowski, Osmański
Safar > Safarewicz
Selim > Selimowicz
Sulejman > Sulejmanowicz
Szaban > Szabanowicz, Szabaniewicz, Szabaniewski
Uszen > Jusieński
Unvanlardan yapılan soyadları:
Basza > Bierbasz, Mielikbaszyc
Bej > Chalembek, Kotlybaj
Efendi > Afendiewicz
Hadży > Aczdohaj, Chaszajdarowicz, Chazbiejewicz, Chazbijewicz
Kadi > Kadyszewicz
Girej > Gierejewski
Etnik adlardan yapılan soyadları:
Czerkies > Czerkies, Czerkas
Dagestan > Dagestański
Furs > Fursewicz
Ordy > Orda, Ordyniec
Tatar > Tatara, Tatarek, Tatarski, Tatarzyn, Tatarczuk, Tatarczak
Uzbek > Uzbej
Diğer:
Kukiz
Makula
Mołczan
Trabuć

Kaynaklar

- Borawski, Piotr (1986), *Tatarzy w Dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa.
- Bystróż, Jan Stanisław (1993), *Nazwisko Polskie*, Warszawa.
- Dacewicz, Leonarda (2012), *Antroponimia Tatarów litewsko-polskich w przekroju historycznym*, Białystok.
- Jankowski, Henryk (1997), “Nazwy osobowe Tatarów litewsko-polskich”, *Rocznik Tatarów Polskich*, 4, 59-90.
- Miśkiewicz, Ali (1990), *Tatarzy Polscy 1918-1939*, Warszawa.
- Muchliński, Antoni (1858), *Zdanie sprawy o Tatarach litewskich przez jednego z tych Tatarów złożone sułtanowi Sulejmanowi w r. 1558*, Wilno: Dzieła współwydane.
- Tyszkiewicz, Jan (1989), *Tatarzy na Litwie i w Polsce*, Warszawa.
- Wiktor-Mach, Dobrosława (2008), “European Islam The Case of Polish Tatars”, *Hemispheres*, 23, 145-157.
- Xudyakov, M. (1923), *Očerki po Istorii Kazanskogo Xanstva*, Kazan.